

hét nadrágot és hét hálósipkát viselt; melyekre még egy vendég-haját tornyozott, 's ez öltözetben egy szolga által egy két kerekű taligában vonatá magát a városban, a hölgyeknél udvarlandó; minthogy azok kegyére éppen oly alapos jogot tartá, miként a' műzskára.

1686-dik esztendőben Chaumont egy siami követséget hozott a' francia király' udvarába. Nehány tréfakedvelő használá az alkalmat, *St. Martin*-ra beszélni, a' siami király ama' küldöttséget azért igazítá Franciaországba, hogy őt országába hívja, ott ugyan őt első mandarinjának kinevezendő. Valóban a' követek meg is jelentek házában, 's *St. Martin* első mandarinna tétetett; körülbelől azon módon, melyet *Moliere* a' maga *Bourgeois gentilhomme*-jának számára feltalált. Következő évben meghalt, minduntalan azon tervvel foglalkozkodva, hogy Ázsiába utazandik, 's a' fölvetett mel-tóság' következtében Siam-ban a' kormányzást fogja viselni.

Bár mily nagy eszelős volt egyébiránt *St. Martin*: Caen' városa még is néhány lényeges szépi-téseket köszön neki 's több jötevő és tudós inté-zeteket.

ÉSZREVÉTELEK

A' DRAMATURGIAI ÉS LOGIKAI LECZKÉREK.

VI. GRAMMATIKA ÉS EGYEBEK.

Megjegyzi Bajza krit. lapjainak 53-dik lapján: Hogy egy pár óra alatt meg lehessen tanulni a' magyar grammatikát, azt mi magunk sem fogjuk hinni.

Hogy éppen egy pár óra alatt ezt véghöz nem vihetni, azt biz igen is hiszszük és tudjuk; de azt is hiszszük és tudjuk úm, hogy midőn Bajza beszéd-módunkat érteni nem, vagy éppen félre csavarni akarja, az nem nekünk, hanem neki válik szé-gyeneré. Ki nem tudja az olvasók közül, Bajzát kivévén, hogy egy pár óra alatt, illy körülmények közt szöve, nem valamely szorosan kimért, azaz 120 percnyi, időszakot, hanem általában rövid időt értünk? Avagy midőn azt mondjuk: valamely nyelv' alapos megtanulására számtalan idő kíván-tatik, következik-e, hogy ezen idő azonnal ma-thematica = ∞ ? — Lássá Bajza ur, ne azon le-gyünk, hogy a' hol megértjük is egymást, iparkod-junk meg ne érteni, csakhogy önalkotta hibák' ró-hatására szert tebessünk; hanem gondolkozunk inkább a' dolgon, ha már éppen illy csekélységet sem vagyunk képesek azonnal átlátni, 's akkor

átlátandjuk, hogy egy pár óra olly értelemben is-vetetik, mint rövid idő. 'S hogy egy született ma-gyarnak vagy akármiféle nemzetbelinek anyanyel-ve' megtanulására rövid idő kívántatik, az bizo-nyos, (nem értem itt azokat, kik mint philologu-sok éltők' örök studiumává a' nyelvet teszik); — annyira rövid idő tudnillik, hogy egy jó grammati-kának figyelmes átolvasását, az eddig nem tudott szabályok' kijegyzését és megtanulását erre elégsé-gesnek tartom; — hozzá vetvén aztán a' jobb írók' figyelmes olvasását és öngondolkodást is, — mi azonban a' gyakorlati részt teszi, nem pedig a' tanulást.

Továbbá Bajza példákat hoz-fel annak bebi-zonyítására, hogy mi magunk sem tudunk gram-matikát.

Itt a' szó nem grammatikáról volna ugyan, ha-nem arról, miképen bizonyítja-be Bajza, hogy tö-redekeinkben egyetlen egy tanulságos gondolat sincsen; de minthogy Bajza ott is, hol nagyobb dolgok forognak-fen, az apróságokat szedi elő, el-méjének fejszóját azokon kőszörülendő, mondok e' részben is egy pár szót. — „Afrika' növényeit Eu-ropába (n) meghonosítani“ és „mindenek utáná“ valóságosan hiba mind a' kettő; azonban a' ki ké-pes azt hinni, hogy mind ez és más illenek több mint toll-, nyomtatási vagy legfeljebb (hamár csak ugyan azt kívánja Bajza, hogy mi legyünk a' vét-kesek) sietségi hibák, az éppen e'beli gyanuja által bizonyítaná, milly apróságokat tekint nagy dolgok gyanánt. „Némüleg“ íratik így is amugy is. „Ha-tóteljes“ a' fentebbiek' sorába tartozik. „Czeltelen“ „Férfinék“ épenséggel nem hiba; sőt Bajza hibá-zik itt, ki csak hogy beszélhessen, nem átalja a' jót is hibának keresztelni. „Czeltalan“ és „Fér-finék“ mellett áll a' szokás, mellettünk a' törvény — mellyik nagyobb nyomosságu! Hozzá teszi Baj-za „s a' t.“ Az utósó két szó mutatja, miből áll-hat ezen „s a' t.“ Egyébiránt hogy Bajzának egy örömpillanatot szerezzünk, tegyük-fel, mintha mi a' legrosszabb grammatikusok volnánk; — követke-zik innét, hogy másnak e' jó tanácsot nem adhat-juk: tanuljon grammatikát! En minden írónak azon tanácsot adom: tanuljon philosophiát, tanuljon ma-thesisot, természetudományt, historiát, politikát, muzsikát, rajzolást 's még számtalanokat a' tudó-mányok' és szépművészetek' sorából; szükséges-e azért, hogy mind ezekből leczkét tudjak adni! De nem kell tovább mennünk: Bajza minduntalan a' logikát ajánlja, — 's 's azért, mivel ellennak irt beszédje a' világon a' leglogikátlanabb beszé-

dek' egyike, következék-e, hogy ebbeli tanácsát el ne fogadjuk? —

..... Hogy Kotzebue, Iffland 's hasonlók siránkozó színműveiket elmulhatlanul síró hangon kelljen adni, ez a' legrosszabb tanács, melyet valaha dramaturgus és logikus a' színészeknek adhatott; 's tökéletesen hiszszük, hogy Bajza ezt csupán azért mondá-el, hogy ellenkezőjét állítsa annak, mit mi állítottunk. Iparkodjanak bizony ha még annál siránkozóbb darabokat adnak is, helyesen adni azokat, 's ne tegyék a' rossz darabot síró hangjok által kétszeres rosszú; eléggé kínozza van a' közönség' értelmesebb' része csak az által is, hogy illy darabokat kell néznie, hallgatnia; épen nincs szükség e' kint még más nagyobb kinnal, a' siránkozó előadással, nagybíbitani. — E' tanácsból az következő: midőn színészeink rossz darabot adnak, pedig adnak ám eleget, játszanak rosszul; mert kár volna a' rossz darabot jó előadás által karakteréből kiemelni. Illy tanácsért az egész színészetkedvelő közönség' nevében nagy köszönetet Bajzának!

..... Azt állítja Bajza: olly gyermeknek képzeletén mint Telepi Milli, mind a' pathosznak mind az affektálnak fogalma felül van. — Szükség a' dolgot megkülönböztetni: theoretikus fogalma a' pathosznak és affektálnak felül van képzeletén: megengedem, ha így tetszik; — de hogy praktikus fogalma is felül volna: az nem igaz, — itt pedig természetes, hogy utóbbról volt szó, 's e' részben nincs Bajzának igaza.

..... Következő észrevételünk felől, mely illeti Kántornét, azt mondja Bajza: megannyi határozatlan beszédet foglalt magában; — mi pedig azt mondjuk rá: megannyi határozott beszédet foglalt magában. Hogy Bajza előtt az egész homályos, arról mi nem tehetünk, igyekezzék azt megérteni; — hogy tréfás, ezen nincs mit felakadni kivéven Bajzának, már elmondám észrevételimet a' tréfás és komoly előadásról. — Mi nem mondtuk a' pathosz' hangztatása; hanem (Kántorné) hangztatásában pathosza elferdül. Igen szépen cselekednek Bajza, ha a' mi beszédeinket ne csavargatná-el tulajdon hangszerének hangjai szerint; ha velünk akar hangversenyezni, tessék hangszerét szerintünk hangolnia; mert más szavait kénye-kedve szerint így is amugy is elcsavarni, nem csak nem szép, de megvetendő dolog. — 'S ki állította azt, hogy a' *borza* szót egy sz-vel kell kiejteni? Nem volna Bajzának kedve még azt állítani, hogy mi a' *ka-thetust* a' hypotenusa-nál hosszabbnak mondtunk,

's aztán pörölni velünk, hogy de bizony hosszabb a' hypotenusa?

..... Következik végre Bajzának egy jegyzete, melyben észrevételünknek egyenesen tapasztalásából mondhat ellent; — hála istennek, hogy valahára eddig jutottunk, 's köszönet Grimm urnak, hogy a' magyar színészeket egy párszor Pesten játszani engedé, legalább ott Bajza is elmehetett a' színházba. De Bajza a' *csevegés* szót más értelemben veszi, nem mint mi 's ez szükséges-is, mert Bajza azon van, hogy észrevételünket rossznak mutassa-meg, 's miként volna képes ezt véghöz vinni, ha csak szavainkat el nem csavarja, mondasainknak tetszése szerint idegen értelmet nem ad? Ő tréfálódva beszélést ért alatta, mi pedig értetünk csevegést, mely a' száj' összevontságának vala következőzése és szült érthetlenséget. Ama' csevegés sokszor helyén van, az igaz, sőt hozzá teszem, hogy hölgyi társaságban kellemes részét teszi a' mulatságnak. Ez a' csevegés, melyet mi megróttunk, a' mely a' mondott ok' következőzése, helytelen, 's olly csevegés, melynek Bajza tapasztalásából ellent mondhatott ugyan, de ellentmondása által is csak állításunkat bizonyítja. Ugyan is: ő magyarázgatja, minek következőzése ezen érthetlenség, 's így valóságos dolog, hogy nem ellent mond állításunknak, hanem bizonyítja azt.

..... Ismét egy furcsa állítás következik: Kovácsnak — mond Bajza — nem az volt hibája, a' mi mondatik (nagyon kitüntette tudnillik, hogy rimes versekben beszélt), hanem az, hogy hamisan declamált. Ugyan-ugy-e? Szép biz az, ha tőlünk tanul Bajza valamit, aztán azt bővebben kifejti és tulajdon gondolatja gyanánt adja az olvasók' elébe. Hát azt állítottuk mi, hogy jól declamált? vagy a' declamo — declamas — declamare szónak mulhatlanul ott kell állnia, ha valamit, mi a' declamatiót illeti, mondani akarunk? Menjen ön, Bajza ur, és ne tréfálódjék; — már miért mond ellent valamelly állításunknak, csupán azért, hogy azt, más szavakkal előadhassa? Így szól Bajza: „a' szaválásban kéhangulag emelkedő és sülyedő éneklés volt, 's a' beszéd nem interpunctiókra, hanem versenkint volt recitálva,“ mi pedig így szóltunk: „Kovácsnak nagyon kitüntette, hogy rimes versekben beszélt.“ A' mit Bajza mond, emennek csak bővebb kifejtése, a' mit jól is tett, mert illyesekre kritikai lapjaiban több hely van, mint egy divatújságban; 's minekutána ő a' tőlünk vett, vagy legalább általunk először mondott, gondolatot más alakba és bővebb gunyába öltöztetvé, elő mer állni

's azt mondani, hogy a' mit mi mondotunk, nem igaz. Nyomoruság biz az és nem egyéb, midőn az ember illy álfogásokhoz, illy esavargó utakhoz kénytelen folyamodni; 's midőn, ha egy darabig beszélt, végtére is csak az sül-ki, hogy az ellenfélnek azon mondása felett, melynek rosszaságát megmutatni érdek erejével törekszik, gyűjtött össze argumentumokat. — (Folytatjuk.)

KRITIKAI TOREDEK.

Julius' 10-dikén ismételtetett Eliza és Claudio nagy daljáték, még pedig intézetünk ezen ágának erejéhez képest, szép szorgalommal. Rötzer ur ismét sziveskedésből a' gróf szerepét éneklé 's még élénkebbé tévé bennünk azon ohajtást: bár színészeink rendes tagjának nevezhetnök.

Julius' 12-dikén's 14-dikén jó formán megkínztunk 25 felvonásos színjáték' szemlélésével. Az elsőnek czíme: „Gyámata és gyámleány“ a' második ennek folytatása — „Atya és leánya,“ — mindkettő Raupach E. munkája. Fordította Jakab István. Mindenre kérjük színészeinket ne adják még harmadik részül: az öregapát és unokáját; mert ámbár jó dolog, ha éjszakára elálmosodik az ember, de csak még sem jó, ha az éjpen a' színházban történik meg. Egyebiránt mind a' két darab jól adatott, mi nem csuda, mert színészeink igen szeretik az illyen ok nélkül pityergő 's cél nélkül pityergető német csinálmányokat. —

ABÁR.

EGYVELGEK.

1.) Egy *Blackwood* nevű kisasszony Angolországban mint énekesnő meglehetősen hírt szerze magának. Londonban egy *Lowe* nevű színészhez ment férjhez 's ez időtől fogva *Blackwood-Lowe* nevet viselt. E' városban élt egy hírlapíró, kinek neve *Huntington* volt, de költeményeit *Willoughbydouby* név alatt nyújtá világ' elébe. Mint-hogy a' hírlapírók ismérték ugyan *Willoughbydouby* nevű költőt, de *Huntington* nevűt nem 's ebben később fölébredt a' hiúság, hogy tulajdon személyét megősmertesse, elmeszüleményeit azonnal *Huntington-Willoughbydoubi* kettősnév alatt közlé. *Lowe* színész meghalt, 's *Huntington Willoughbydouby* nőül vevé a' szép özvegyet *Blackwood-Lowe*. Az énekesné másodszori férjhez menetétől fogva e' négyes nevet adá magának: *Blackwood-Lowe-Huntington-Willoughbydouby*.

2.) A' rómaiak a' *dedicatio* szóval valamely nyilvános épület' ünnepélyes felszentelését jelenték; mi csupán valamely lelki vagy művészeti teremtmény' ajánlását értjük alatta. Egy francia elmes definíciója szerint, ez egy koldus' találmánya. Bizonyosan nem mindig a' legtisztesebb indító-okok, valamely személy iránt tiszteletet vagy szeretetet mutatni, melyek a' dedicatiót elhatározzák; igen is gyakran csak fitogtatás az, vagy hízlgés, vagy haszonlesés 's a' t. gyakran kérdés is; így Werner Zacharias „A' makkabaeusok' anyját“ szeretett barátinak és szeretett ellenségeinek ajánlá. Sok régiebb író különös szenteknek áldozott munkájával. Litteraturai ritkaságként áll e' tekintetben egy német „kézi-könyv könyvedvelők“ számára, mely munkának számos kötetében minden apró czikkely egy vagy gyakran több tudósnak van ajánlva, p. o. az utójeget az 54-dik czikkelyhöz 77 személynek. Ariosto Spolito d' Este biborostul, kinek „örjörgő Rolandját“ ajánlá, jutalmazás helyett e' különös bökölátot nyerte: Hol az ördögben szedted össze e' sok mindenfelét! — 1720-ban egy könyv jelent-meg Rómában „Cabineto armonico“ *Bonamitól*, melyben minden hangszerek le voltak írva. E' könyv Dávid királynak — *al Santo re David* — van ajánlva, *Sanctissimo Profeta* czímmel illeti őt a' szerző, 's könyvét trónja zsármályához teszi. — A' lehetőleg rövid *dedicatio* van „Biomberis“ című német munkában: Wielandnak: Alxinger.

Hazánkban az eddig megjelent munkák közül kitünőleg sok van „a' hazának“, „a' haza' fiainak“, „hon' leányainak“ ajánlva; innét — a' szép szavakban bízza — sok lelkes hazafit gondolhatunk lenni honnunkban. — A' különösségek közé tartozik kis litteraturánkban, Fáy András' meséinek ajánlása, mely a' lud-macénáshoz van intézve, 's e' lapok' szerkesztőjének „Karczolásai“ melynek *dedicatioja* egyenesen a' balálhoz szól.

3.) Egy német munkában a' lónak egy apologiaja olvasható, mely e' nemes állat' minden kedvelőit gyönyörködtetheti, mert így szól a' lelkesült okmiasztá: „Végy egy paripát, a' menyasszony aztán magától jó“ ugymond egy mór közmondás. Ez mindenütt igaz, nem csak a' kalifság határain belül. Hódoltatát csak nyeregben képzelünk. Ezen állat az, mely neki erőt, gyorsaságot, győzelmet kölcsönöz. Hadd tiporja-el a' tömörked elefánt risvetéseit a' bekében, ellenségeit a' hadban; hadd hordja a' szorgalmas tevé a' beduina' holmait és háremét a' pusztaság' homokain, hadd vonja gon-